# מפרט המבחן בשפת אם עברית לכיתה ט', תשפ"ז

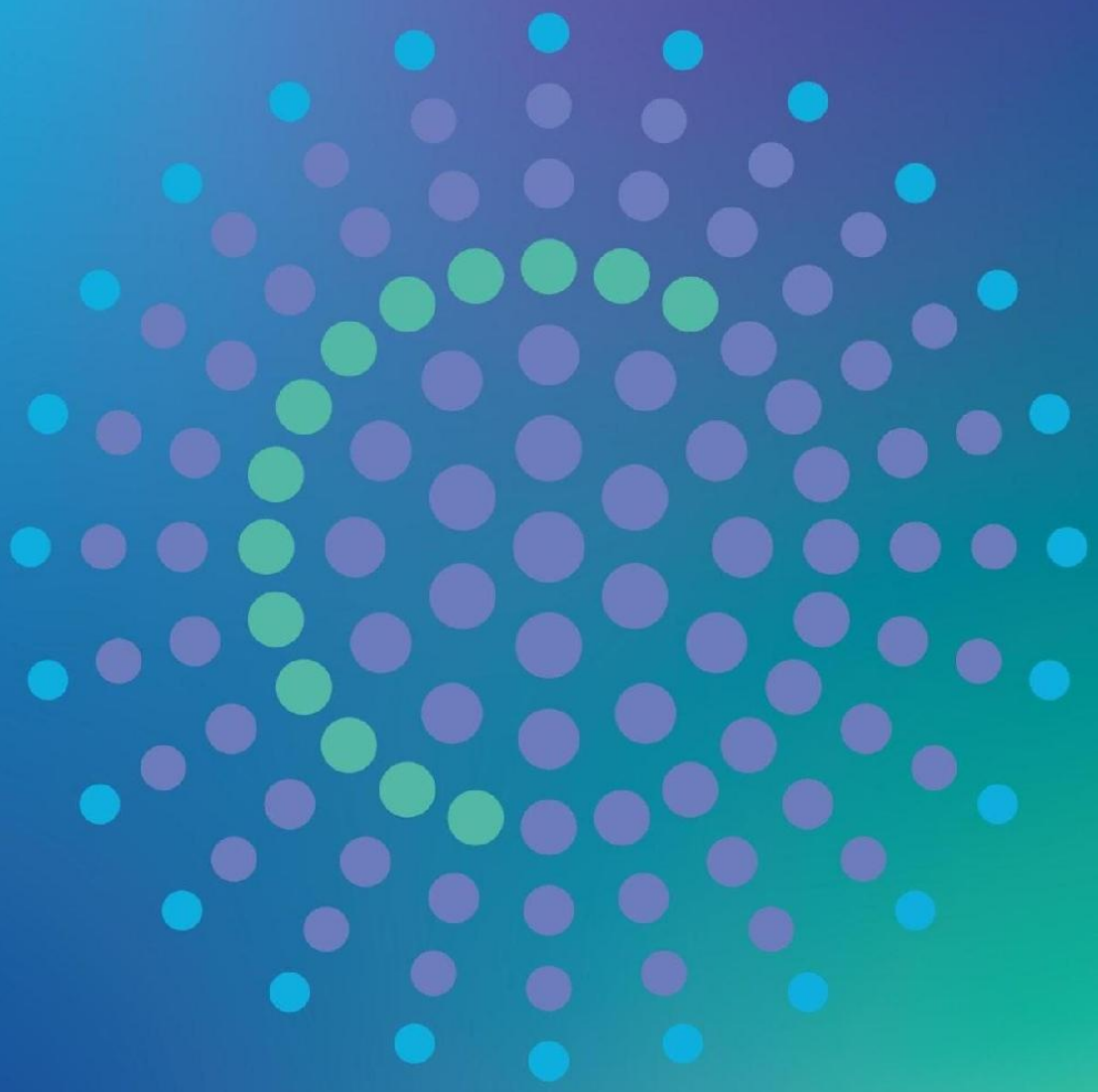

ראמ"ה
הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך
משרד החינוך

בס"ד

# מפרט המבחן בשפת אם עברית לכיתה ט', תשפ"ז

ההערכה בשפת אם לכיתה ט' נועדה להעריך את האוריינות הלשונית של התלמידים ומורכבת משני חלקים: הערכה חיצונית – מבחן בהבנת הנקרא ובלשון והערכה פנימית בהבעה בכתב[1]. האוריינות הלשונית על פי מסמך תפיסת הלמידה המתחדשת היא היכולת להשתמש בשפה דבורה וכתובה למגוון מטרות חברתיות, לימודיות ואישיות. היא כוללת את היכולת להבין ולהעריך טקסטים דבורים וכתובים ולהתמצא בהם, לבטא מחשבות ורגשות, לנסח רעיונות ודעות ולהגן עליהם, להציג מידע בצורה בהירה ולכידה ולנהל תקשורת איכותית עם אחרים, כל זאת בהתאמה לנסיבות ולקהל היעד ומתוך ידיעה של הלשון והיכרות עם אוצרותיה בזיקה למטען התרבותי והחברתי שהיא נושאת.

המפרט מתבסס על חוזר מפמ"ר – תשפ"ז ומסמך תפיסת הלמידה המתחדשת ומגדיר את מבנה המבחן ואת החלוקה שלו לנושאים השונים.

## 4 טיפים חמים מאיתנו לקראת המבחן:

1. **קראו את מפרט המבחן** המפורט בהמשך ואת **מסמכי המפתח** שלאורם כתבנו את השאלות. **אין הפתעות במבחן!** הוא כולל שאלות המבוססות על תוכנית הלימודים וחוזר המפמ"ר.
2. **הדגישו בפני התלמידים** שמאמציהם תורמים ישירות לשיפור בית הספר **ועודדו אותם** לגשת למבחן מתוך תחושת אחריות, אף על פי שהם לא יקבלו ציון על המבחן.
3. זכרו שגם **לבית הספר אין ציון!** בדוח התוצאות אנחנו משקפים את החוזקות והאתגרים בהשוואה לבתי ספר דומים, ומראים בגרף אחד את מצבה של כל כיתה בהשוואה לממוצע.
4. והכי חשוב – **המשיכו ללמד כרגיל.** אין צורך בשום הכנה מוקדמת לקראת הבחינה. ההכנה הטובה ביותר היא להרגיע את התלמידים, לעודד אותם ולהגביר את הרצון שלהם להשתתף.

## הערכה חיצונית – מבחן בהבנת הנקרא ובלשון

### מבנה המבחן

המבחן יכלול שלושה עד חמישה טקסטים מסוגות שונות ומסוגים שונים, ואורכם יחד לא יעלה על 2,000 מילים. ייתכנו גם טקסטים נלווים (רציפים ולא רציפים), כגון תמונה, טבלה, גרף והערות שוליים. כל טקסט מלווה בשאלות לבדיקת הבנת הנקרא ולשון.

המבחן יכלול שתי חוברות: חוברת טקסטים וחוברת שאלות.

[1] המשימה הפנימית בהבעה בכתב מפותחת ומונגשת למורים על־ידי מפמ"ר עברית בחינוך העל יסודי. המשימה תעלה לסביבת קיוון העברית לכיתה ט.


מגדל השחר, קומה 34, אריאל שרון 4, גבעתיים
טלפון: 073-3937777
rama@education.gov.il

בס"ד

## שאלות המבחן

המבחן יכלול כ-30 שאלות מסוגים שונים, כמחציתן שאלות סגורות וכמחציתן שאלות פתוחות.

### הנושאים והמשקל היחסי של כל אחד מהם במבחן:

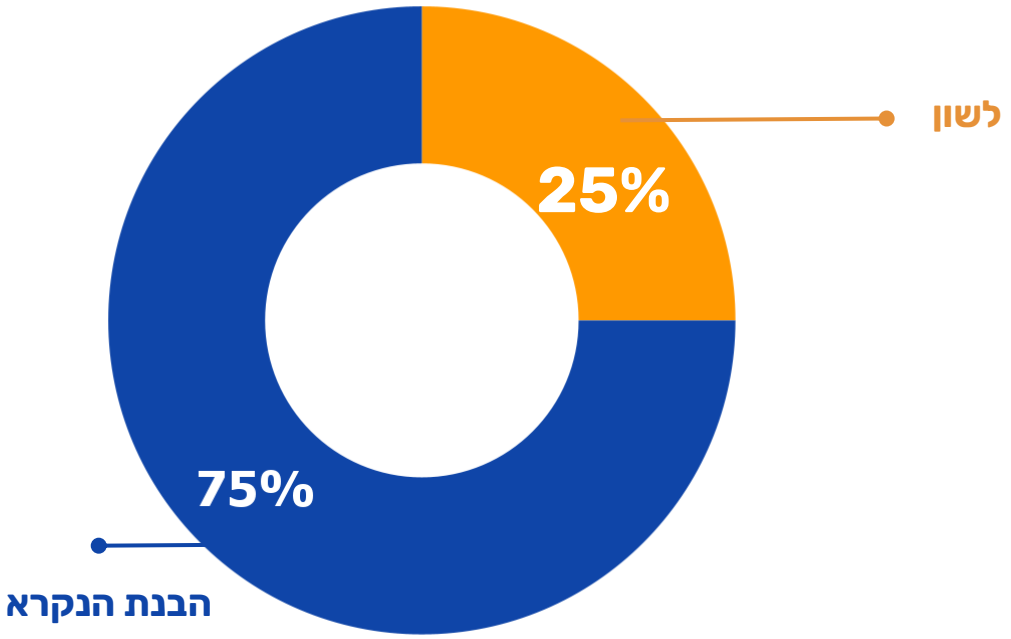


1. השאלות הבודקות **הבנת הנקרא** יתייחסו למקור אחד או לכמה מקורות וייבדקו ממדי ההבנה האלה: איתור מידע, הבנה (פרשנות והיסק), הערכה ביקורתית ורפלקציה, ראו הרחבה להלן. ייבדקו גם רמת השליטה במאפייניהם של סוגי הטקסטים והסוגות וכן רכיבי המבנה של הטקסטים. בחלק מהשאלות יידרש מיזוג רעיונות מטקסט אחד או מכמה טקסטים. יישאלו שאלות גם על אוצר המילים העולה מן הטקסטים. ייתכן שיופיעו שאלות על הבחירות הלשוניות בטקסטים, כגון משלב הלשון וסגנון הכתיבה; ייבחנו מידת התאמתן של בחירות אלה לסוג הטקסט ולמטרת הכתיבה ומידת השפעתן על הנמענים.
2. השאלות **בלשון** יבדקו את שליטתם של התלמידים בנושאים הלשוניים המוגדרים בחוזר המפמ"ר, ראו הרחבה להלן.
3. שאלות אחדות במבחן יבדקו בנוסף לאחד ממדי ההבנה גם מיומנויות שאינן ייחודיות לשפת אם: חשיבה יצירתית וחשיבה ביקורתית. לפירוט ראו את הגדרות המיומנויות במסמך תפיסת הלמידה המתחדשת .

בס"ד

**הנושאים במבחן מפורטים בטבלאות להלן:**

## הבנת הנקרא – מדדי ההבנה והתהליכים הקוגניטיביים:

(חוזר מפמ"ר "הבנה, הבעה ולשון ברצף השש שנתי", עמודים 4-5)

| ממד הבנה | תיאור מתוך חוזר מפמ"ר |
|---|---|
| **איתור מידע** | • איתור פרטי המידע הגלויים המרכזיים והנלווים בטקסטים (לרבות עמדות מפורשות)<br>• זיהוי קְשרים לוגיים גלויים, כגון זמן, סיבה ותוצאה, הכללה ופירוט, הסתייגות, השוואה<br>• ארגון מחדש של פרטי המידע בטקסט, כגון סידור מידע ברצף, שיבוץ מידע בטבלה<br>• זיהוי של רכיבי המבנה הגלויים בטקסט |
| **הבנה (פרשנות והיסק)** | • הבנת משמעות נרמזת, מובלעת או מטפורית בטקסט<br>• הבנת מטרת הטקסט<br>• הבנת נושא הטקסט<br>• הבנת הרעיון המרכזי של הטקסט<br>• הבנת רעיונות שונים בטקסט (לרבות רעיונות המנוסחים בשלילה או המנוגדים לציפיות)<br>• הבנת עמדתו של כותב הטקסט<br>• הבנת עמדות שונות המוצגות בטקסט<br>• הבנת קְשרים לוגיים שאינם גלויים, כגון סיבתיות, הכללה ופירוט, השתלשלות עניינים, השוואה<br>• הבנת תפקידיהם של רכיבי מבנה שאינם גלויים בטקסט<br>• הבנת משמעות של מילים ושל צירופים מתוך הֶקשר<br>• הבנת אִזכורים שונים המופיעים בטקסט<br>• מיון פרטי מידע ויצירת קטגוריות<br>• יצירת הכללות ופירוט<br>• השוואה בין רעיונות, בין מאפיינים או בין פרטי מידע אחרים<br>• מיזוג של פרטי מידע מן הטקסט/ים<br>• הסקת מסקנות מן הטקסט כולו ומֵחלקים ממנו |

| ממד הבנה | תיאור מתוך חוזר מפמ"ר |
|---|---|
| **הערכה ביקורתית ושיקוף (רפלקציה)** | <u>הערכה ביקורתית של תוכן הטקסט:</u><br>• הערכת תוכן הטקסט (טענות, אמירות, עמדות) באמצעות ידע עולם של הקוראים<br>• השוואה או קישור בין המידע והרעיונות שבטקסט ובין ידע חיצוני, ניסיון אישי או עמדות של הקוראים<br>• שימוש בראיות תומכות מן הטקסט ועימותן עם מקורות מידע אחרים שמחוץ לטקסט/ים<br>• העלאת השערות בנוגע לטקסט<br>• הצגת טיעונים מחוץ לטקסט ו/או הצגת הוכחות שמחוץ לטקסט לשם ביסוס<br>• הערכת מידת הרלוונטיות של פיסת מידע<br>• הערכת עמדות שונות המוצגות בטקסט וביקורת עליהן<br>• עימות המידע שבטקסט עם קודים חברתיים, מוסריים<br>• שימוש במידע העולה מן הטקסט/ים להקשרים, למצבים אחרים<br><br><u>הערכה ביקורתית של לשון הטקסט ומבנהו (הבנה מטה־טקסטואלית):</u><br>• בחינה אובייקטיבית של איכות הטקסט והתאמתו לנסיבות התקשורת<br>• בחינת מידת התאמתם של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות למטרת הכתיבה<br>• בחינת מידת השפעתם של רכיבים, כגון סגנון, משלב ובחירות לשוניות על הקוראים<br>• הבנת תפקידיהם של אמצעים לשוניים־רטוריים ותרומתם לכתיבה, להעברת המסר ולחיזוק טענת הכותב<br>• הבנת תפקידיהם של הסימנים הגרפיים הנלווים לטקסט (כגון כוכבית, הדגשות ואיורים)<br>• הבנת העיקרון המארגן של הטקסט (מבנה לוגי־רטורי)<br>• הערכה מנומקת על מבנה הטקסט |

בס"ד

**לשון:**

| תיאור מתוך חוזר מפמ"ר |
|---|
| השאלות בלשון יבדקו את שליטתם של התלמידים במגוון הנושאים הלשוניים המוגדרים בחוזר המפמ"ר, תוך דגש על הנושאים הבאים ("חטיבות הביניים" עמודים 13-14):<br>• מערכת הפועל בגזרת השלמים – ניתוח, נטייה, מיון ויצירה על־פי שורש, בניין, זמן וגוף;<br>• משמעויות משקלים נפוצים: קַטָּל, קַטֶּלֶת, מִקְטָל, מִקְטָלָה, מַקְטֵל, מַקְטֵלָה;<br>• חלקי הדיבור, צורות בינוני;<br>• גרעיני המשפט הפועלי: נושא ונשוא (פועלי בלבד); התאם תחבירי;<br>• זיהוי סוגי משפטים: פשוט, מורכב, איחוי;<br>• פירוק משפטים ובניית משפט משני משפטים בקשר לוגי נתון;<br>• המרה ממשפט פעיל למשפט סביל ולהיפך;<br>• המרות מדיבור ישיר לדיבור עקיף ולהפך;<br>• פירוק משפטים ובניית משפט משני משפטים בקשר לוגי נתון;<br>• פיסוק תקין: נקודה, פסיק, סימן שאלה, סימן קריאה, נקודתיים ומירכאות;<br>• שם המספר: המספר המונה והמספר הסודר. |

## משימת המשך להערכה פנימית – משימת הבעה בכתב

- המשימה בהבעה בכתב היא משימת המשך למבחן החיצוני, אך היא מיועדת להערכה פנימית בבית הספר. המשימה תעלה לסביבת קיוון העברית לכיתה ט.
- היא תיבדק על־ידי צוות המורים, והמידע שיתקבל מביצועי התלמידים במשימה זו יוכל לשמש את המורים בתכנון ההוראה בכיתה ובקידום התלמידים בתחום זה.
- במשימה יידרשו התלמידים לכתוב טקסט עיוני לכיד (קוהרנטי) בסוגה מוגדרת, לפי מטרות הכתיבה ולפי קהל היעד (הנמענים) בהתאם לחוזר מפמ"ר לחטיבת הביניים עמודים 8-9.
- חוברות הטקסטים של המבחן החיצוני יעמדו לרשות בית הספר, והתלמידים יוכלו להיעזר בהן בעת המשימה.
- מומלץ להעביר את המשימה לתלמידים ימים אחדים לאחר שנבחנו במבחן החיצוני.
- המשימה בנויה כך שמרבית התלמידים יוכלו לסיים אותה בתוך כשעה, אך חשוב לתת ארכה לתלמידים הזקוקים לה.

## כיצד יתנהל יום הבחינה?

הבחינה תתקיים ב-20 בינואר 2027, י"ב בשבט תשפ"ז, והיא תחל בשעה 10:00. יום הבחינה ינוהל על ידי צוות של משגיחים חיצוניים אשר יגיע לבית הספר בשעה 9:30. בעת ביצוע הבחינה יהיו בכל כיתה משגיח ומורה מבית הספר (שאינו מורה לעברית) שיסייע למשגיח להכיר את התלמידים ויעזור לו בשמירה על המשמעת וטוהר הבחינות. הבחינה תימשך 90 דקות, וכל תלמיד יכול לקבל, במידת הצורך, תוספת של 30 דקות.

## מדיניות ההתאמות במבחני "תנופה" לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים

ראמ"ה מאמינה בשילוב ככל הניתן של כלל התלמידים כולל תלמידי השילוב ותלמידים הלומדים בכיתות חינוך מיוחד במערך ההערכה תוך שמירה על תוקף, מהימנות והוגנות כלפי התלמידים. לאור תפיסות ועקרונות אלו, פיתחה ראמ"ה מדיניות בנושא של התאמות במבחנים. המדיניות מאזנת בין סוג ההתאמה להשפעתה על ההערכה, על המהות הנבדקת ועל התפעול של המבחנים. היקף ההתאמות שיינתן לתלמידים כהיקף הצורך; התאמות שאינן פוגעות במהות הנבדקת יינתנו על פי צורך לכלל התלמידים ובתיאום מראש. התאמות אשר פוגעות במהות הנבדקת, תינתנה רק לתלמידים המוכרים כתלמידי שילוב או תלמידים הלומדים בכיתות חינוך מיוחד.

**להרחבה:**

פירוט על מדיניות ההתאמה של ראמ"ה.

לרשימת ההתאמות הניתנת במבחנים ובסקרים.

## הדיווח על ממצאי המבחן

ראמ"ה בנתה ועיצבה את הדיווח מחדש כך שאין בדוח ציונים ברמת בית הספר, הכיתה או התלמיד, והוא נגיש הרבה יותר. הדוח קצר ותכליתי ומכוון לעשייה על ידי הדגשת החוזקות והחולשות של בית הספר בהשוואה לבתי ספר דומים לו ובהשוואה לשנים קודמות.

אין בדוח ציונים בכלל, אלא הוא משקף את התפוקות והתוצאות של בית הספר הן בהישגים והן באקלים הבית ספרי. במקום זאת, הדוח יתמקד בהתפלגות התלמידים, על פני רמות ביצוע בשפת אם עברית, מה שיאפשר ללמוד על מידת השליטה של תלמידים בבית הספר בתכנים ובמיומנויות בנושא זה, הן ברמת הכיתה הבודדת והן ברמת בית הספר.

בדוח על המבחן בשפת אם עברית לכיתה ט' יוצגו שני נושאים עיקריים: הבנת הנקרא ולשון. כמו כן ידווח על עמדות התלמידים כלפי המקצוע.

סרטון הסבר על דוח התוצאות הבית ספרי

**לשאלות ותשובות נוספות באתר ראמ"ה -** בקישור הזה

**דוגמאות לכלי הערכה ניתן למצוא** במרחב הפדגוגי ובקטלוג כלי ההערכה של ראמ"ה.

# נספחים

## מהי אוריינות לשונית? (על פי חוזר מפמ"ר "הבנה ,הבעה ולשון ברצף השש שנתי")

היכולת להשתמש בשפה דבורה וכתובה למגוון מטרות חברתיות, לימודיות ואישיות. היא כוללת את היכולת להבין ולהעריך טקסטים דבורים וכתובים ולהתמצא בהם, לבטא מחשבות ורגשות, לנסח רעיונות ודעות ולהגן עליהם, להציג מידע בצורה בהירה ולכידה ולנהל תקשורת איכותית עם אחרים, כל זאת בהתאמה לנסיבות ולקהל היעד ומתוך ידיעה של הלשון והיכרות עם אוצרותיה בזיקה למטען התרבותי והחברתי שהיא נושאת.

### הבנת טקסטים דבורים וכתובים

היכולת לאתר, להתמצא, לפרש ולמצות את המשמעויות של טקסטים דבורים וכתובים.

| יכולת ליבה | פירוט |
|---|---|
| **איתור מידע, פרשנות והיסק** | • להאזין לדברי אחרים תוך מעקב אחר רצף הדברים ובקשת הבהרות בהתאם לצורך.<br>• לקרוא באופן שוטף ומדויק.<br>• לאתר מידע גלוי ולאחזרו.<br>• להבין את מטרת הטקסט הדבור והכתוב.<br>• לזהות את הרעיונות המרכזיים ולדלות פרטים נדרשים בהתאם למטרות הקריאה וההאזנה.<br>• להבין מידע משתמע.<br>• להסיק מסקנות, להציע פרשנות על סמך הכתוב או הנאמר ולנקוט עמדה בנוגע אליהם.<br>• ליישם את הידע בהקשרים שונים. |
| **מיזוג מידע** | • להבין את מטרות ההשוואה והמיזוג.<br>• להשוות ולמזג מידע ממקורות טקסטואליים שונים. |
| **הערכה** | • לבחון באופן ביקורתי את הטקסט הדבור והכתוב (מבחינת הלשון והתוכן) ואת התאמתו להקשר.<br>• להשתמש בידע הלשוני ובידע על השיח (מבנה טקסט, סוגה, משלב וכיו"ב) כדי לזהות אמצעים סגנוניים ורטוריים ולהעריך את השפעתם על המידע הנמסר. |

### הפקת טקסטים כתובים ודבורים

היכולת להשתמש במיומנויות לשוניות, קוגניטיביות ותקשורתיות כדי לבטא (בעל־פה ובכתב) מחשבות ורגשות, לנסח רעיונות ודעות, להסביר עמדות ותפיסות ולהגן עליהן, ולהציג מידע או תובנות בצורה ממוקדת, קוהרנטית, משכנעת ומותאמת לנסיבות, למטרות ולקהל היעד.

| יכולת ליבה | פירוט |
|---|---|
| **ייצוג משמעויות בכתב ובעל פה** | • להשתתף בשיחה או בדיון באופן המותאם למוסכמות השיח, למשלב הלשוני ולמטרות התקשורת.<br>• להציג בכתב ובעל פה מידע ורעיונות באופן בהיר, קולח וממוקד בהתאמה לנסיבות, למטרות ולנמענים.<br>• להגיב (בכתב או בע"פ) לטקסט דבור או כתוב בצורה בהירה, ומנומקת. |
| **בנייה וארגון של טקסט דבור או כתוב** | • לארגן טקסט דבור וכתוב באופן מקושר, רציף, לכיד (קוהרנטי) ומכוון מטרה בהתאמה לסוגה.<br>• לייצר טקסט דבור וכתוב תקין מבחינה לשונית תוך הקפדה על המשלב הלשוני, ההולם את נסיבות התקשורת. |
| **הצגה ושכנוע** | • להציג טיעון כתוב או דבור מנומק תוך שימוש מושכל בידע לשוני ובידע על השיח (מבנה טקסט, סוגה, משלב, אמצעים רטוריים) ההולמים את המטרה ואת הסוגה.<br>• להשתמש בידע לשוני ובידע על השיח כדי לשכנע את הנמען שתוכן הטקסט הדבור והכתוב הוא בעל ערך וראוי לתשומת לב.<br>• לעמוד בפני קהל ולהציג מידע בצורה קולחת ומשכנעת.<br>• לעשות שימוש מושכל במילים תוך הבנת כוחן הפוליטי, החברתי והמוסרי. |

## מהי חשיבה יצירתית? (על פי מסמך תפיסת הלמידה המתחדשת)

היכולת לחשוב על נושאים מוכרים בדרכים חדשות, להציע הסברים או פתרונות חלופיים, לייצר הקשרים חדשים בין תחומי ידע שונים ולהפיק תוצרים מקוריים, רלוונטיים ובעלי ערך.

**יכולות ליבה ופעולות:**

א. סקרנות ומקוריות

- לגלות פתיחות לרעיונות חדשים.
- לשאול שאלות ולחקור כיוונים חדשים ולא צפויים.

ב. גמישות מחשבתית

- לדמיין מצבים ורעיונות מופשטים.
- לחשוב מחוץ לתבניות קבועות.

בס"ד

- לבחון הסברים ותופעות ממגוון נקודות מבט.
- לחפש תשובות ופתרונות במקומות לא שגרתיים ולהציע דרכים מרובות וחדשניות לתיאור בעיה ולפתרונה.

ג. תעוזה והתמדה

- להגן על רעיונות גם אל מול לחצים (לחץ חברתי, לחץ מצד מקורות סמכות) ומוסכמות.
- להתמודד עם עמימות, אי-ודאות, אתגרים ותסכול לאורך זמן.
- להעז לנסות דברים חדשים, ללמוד דברים חדשים ולא להירתע מכישלונות.
- להשהות שיפוטיות כדי לאפשר זרימה חופשית של רעיונות.

ד. יצירת הקשרים חדשים

- לזהות יחסים וחיבורים חדשים (למשל בין רעיונות, בין פעולות לתוצאות, בין עולמות תוכן לתחומי ידע).
- להשתמש בידע קיים בהקשרים חדשים.
- למזג בין רעיונות לפרטי מידע (ממקורות, מתחומי ידע ומסוגים שונים) כדי ליצור ידע חדש לצפייה.

ה. יישום

- לסלק עמימות, להפיק תובנות ולהסיק מסקנות מעשיות.
- לתרגם מסקנות לפעולות קונקרטיות ולתוצרים.

## מהי חשיבה ביקורתית? (על פי מסמך תפיסת הלמידה המתחדשת)

היכולת לבחון ולהעריך מידע, דעות או רעיונות באופן מושכל, לגבש דעה או עמדה באופן עצמאי, לבחור בין חלופות ולקבל החלטות מנומקות.

**יכולות ליבה ופעולות:**

א. הערכת מידע ומקורות מידע

- להגדיר תבחינים (קריטריונים) מתאימים ולהשתמש בהם כדי לבחון ולהעריך מהימנות, רלוונטיות ועדכניות מידע ומקורות מידע.
- להבחין בין אמונות, לדעות, לעמדות לעובדות.
- לזהות תעמולה, דמגוגיה ומניפולציות.

ב. טיעון

- לנסח טענה ולהצדיקה באמצעות מידע ונתונים.
- לזהות את ההבדל בין הנימוקים לטענה ולהעריך את הקשר ביניהם (האם הטענה נובעת מהנימוקים? האם הנימוקים תומכים די הצורך בטענה?).
- לזהות הטיות וכשלים לוגיים בטיעון.

ג. קבלת החלטות

- לנתח בעיה, סוגיה או דילמה ממגוון נקודות מבט.

בס"ד

- להשוות בין פתרונות אפשריים לשאלה תיאורטית או מעשית ולהעריך את ההשלכות התיאורטיות או המעשיות של בחירה בכל אחת מהן.
- לזהות ולנטרל הטיות, שיקולים זרים ודעות קדומות.
- להבחין בין שאלות וסוגיות הדורשות מומחיות לבין שאלות וסוגיות הדורשות חשיבה עצמאית, לזהות תחומי מומחיות ומומחים (ולהבחין בינם לבין שרלטנים) ולהשתמש בעצות באופן מושכל.

## ד. הטלת ספק

- לחשוב באופן עצמאי אל מול מקורות סמכות וקבוצת השווים.
- לתהות על מקורות הצדקה של עמדות, החלטות וטענות ולשאול שאלות מערערות (כגון האם טוען הטענה הוא בר-סמכא? האם מדובר בהסבר הסביר ביותר בהינתן הראיות?).
- להשהות שיפוט (להימנע מגיבוש עמדה) עד לבירור ההצדקות ועד למציאת נימוקים משכנעים.